

Interreg

Co-funded by
the European Union

IPA Croatia – Bosnia and
Herzegovina – Montenegro

EmBRACE

Pristupačnost za osobe s invaliditetom

Uvod

Pristupačnost za osobe s invaliditetom podrazumijeva uklanjanje prepreka i osiguravanje da svi ljudi, bez obzira na vrste invaliditeta, mogu ravnopravno sudjelovati u svim aspektima društvenog života. To je temeljno ljudsko pravo potvrđeno Konvencijom Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom (UN CRPD), koju je ratificirala i Hrvatska. CRPD obvezuje države da poduzmu mjere za *pristupačnost izgrađenog okruženja, prijevoza, informacijskih i komunikacijskih usluga*[1]. Europska unija naglašava pristupačnost kao dio strategije izgradnje “Unije ravnopravnosti” te u svojoj Strategiji za prava osoba s invaliditetom 2021.–2030. traži osiguravanje jednakih mogućnosti pristupa obrazovanju, kulturi, sportu i turizmu za osobe s invaliditetom[2]. U kontekstu EU projekata, pristupačnost je postala *horizontalno načelo* i uvjet za financiranje – u aktualnom razdoblju 2021.-2027. projekti koji ne osiguravaju stvarnu, dokazivu pristupačnost neće biti sufinancirani[3]. Stoga pristupačnost nije samo zakonska obveza, već i preduvjet uspješnog korištenja EU sredstava, posebice u turizmu i javnom sektoru.

A. Arhitektonska pristupačnost u smještajnim i turističkim objektima

Arhitektonska (fizička) pristupačnost temelj je inkluzivnog turizma. To znači da građevine i prostori – od hotela i restorana do plaža, muzeja i prijevoznih terminala – budu oblikovani ili prilagođeni tako da ih mogu koristiti osobe s različitim oblicima invaliditeta (npr. osobe smanjene pokretljivosti, korisnici kolica, slijepi i gluhe osobe). U Republici Hrvatskoj arhitektonska pristupačnost regulirana je zakonskim okvirom: Zakon o gradnji i pripadajući Pravilnik o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjenom pokretljivosti propisuju obveze pristupačnosti za nove građevine te prilagodbu postojećih tijekom rekonstrukcije[5]. Pravilnik detaljno definira uvjete za *nesmetan pristup, kretanje, boravak i rad* osoba s invaliditetom u građevinama javne i poslovne namjene[6]. To uključuje, primjerice, rampirane ulaze ili dizala umjesto stepenica, dovoljno široke prolaze i vrata, pristupačne toalete, protuklizne podne površine, rukohvate, taktilne staze za slijepi i osiguravanje rezerviranih parkirališnih mjesta blizu ulaza. Također, oznake pristupačnosti (internacionalni piktogrami za npr. pristup za osobe u kolicima) moraju biti jasno istaknute na vidljivim mjestima objekta[7].

Hrvatska usklađuje svoje propise s europskim standardima pristupačnosti. U siječnju 2023. donesen je novi Tehnički propis o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom, kojim je u nacionalno zakonodavstvo preuzeta EU Direktiva 2019/882 (Europski akt o pristupačnosti)[8]. Ovaj propis stupa na snagu 28. lipnja 2025., zamjenjujući dotadašnji Pravilnik, i donosi modernizirane standarde – primjerice obvezu da uređaji kao što su dizala, automati za karte, bankomati, interaktivni kiosci i sl. u turističkim objektima budu pristupačni (s prilagođenim visinama, taktilnim i govornim funkcijama, kontrastnim prikazima itd.)[9]. Time se osigurava da tehnološka infrastruktura unutar smještajnih i turističkih kapaciteta bude jednako upotrebljiva svima.

Od ključne je važnosti da *smještajni objekti* raspoložu i odgovarajućim brojem prilagođenih smještajnih jedinica. Prema preporukama, hoteli i drugi objekti trebaju imati razuman broj soba u potpunosti prilagođenih osobama s invaliditetom[10]. Prilagođena (accessible) soba obično podrazumijeva šira vrata (min. 80–90 cm), dovoljno prostora za manevriranje kolicima, krevet pristupačne visine, kupaonicu s tušem u razini poda (walk-in) s rukohvatima i sjedalicom, prilagođenu WC školjku s rukohvatima, umivaonik bez postolja za pristup kolicima, alarmni gumb ili konopac za slučaj nužde, vizualne i zvučne alarmne signale (za goste koji ne čuju ili ne vide) i dr. Takve sobe trebaju biti raspoređene na pristupačnim etažama (npr. u prizemlju ili blizu dizala) te jasno označene. Pristupačan dizajn koristi princip univerzalnog dizajna, što znači da prostor dizajniramo od početka tako da odgovara svima, bez potrebe za naknadnim prilagodbama[11]. Dobro osmišljeni univerzalni dizajn ne koristi samo osobama s invaliditetom, već i *starijim osobama, trudnicama, roditeljima s dječjim kolicima* te svima koji se privremeno ili trajno otežano kreću[12].

Primjeri dobre prakse arhitektonske pristupačnosti već se mogu vidjeti u hrvatskom turizmu: *Grad Zadar* proveo je niz mjera za poboljšanje pristupačnosti svojih kulturnih i turističkih znamenitosti – povijesna jezgra grada opremljena je mrežom rampi i dizala koja osobama u kolicima olakšavaju obilazak, a Muzej antičkog stakla u Zadru potpuno je prilagođen za

posjetitelje s invaliditetom (uključujući kretanje kolicima unutar muzeja). Uz to, postavljene su taktilne mape (reljefne karte) za slijepe i slabovidne posjetitelje, koje im omogućuju bolje snalaženje i doživljaj prostora[13]. Tako je Zadar primjer kako se i u povijesnom urbanom okruženju može unaprijediti pristupačnost bez narušavanja kulturne baštine – pristupačnost je integrirana kao dio urbane infrastrukture. Također, mnoge turističke atrakcije poput nacionalnih parkova ulažu u arhitektonske prilagodbe: npr. *Nacionalni park Krka* uredio je pristupne staze i sadržaje – duž glavnih ruta postavljene su rampe i pristupačni toaleti (uključujući slavni slap Skradinski buk), čime je omogućeno i posjetiteljima u kolicima da dožive ljepote parka[14]. Ovakve investicije pokazuju da je *fizička pristupačnost* izvodiva i korisna: poboljšava doživljaj za sve goste, a turističkim destinacijama otvara vrata širem krugu posjetitelja.

B. Komunikacijska pristupačnost: informacije, znakovi i digitalni sadržaj za sve

Komunikacijska pristupačnost odnosi se na osiguravanje da *informacije i komunikacije* u turizmu budu dostupne svima – uključujući pisane i vizualne informacije, signalizaciju (oznake) te digitalne sadržaje (web stranice, mobilne aplikacije, multimediju). U praksi, to znači da turističke i javne institucije trebaju pružati informacije u formatima prilagođenima osobama s raznim invaliditetima:

- Fizičke oznake i natpisi: Turistički objekti i javne ustanove trebaju imati jasnu, čitljivu signalizaciju visokog kontrasta i dovoljnih dimenzija kako bi ih uočile i osobe slabijeg vida. Važne informacije (npr. brojevi soba, upute za evakuaciju, oznake toaleta) trebale bi biti *dvosenzorne* – istaknute vidljivim tekstom/piktogramom i npr. Brailleovim pismom ili reljefnim oznakama za slijepe[15]. Primjer dobre prakse su taktilne mape u Zadru za orijentaciju slabovidnih turista[13]. Također, važno je da akustične informacije budu dostupne: u dizalima i na kolodvorima treba postojati govorna najava katova/stanica za slijepe, dok vizualni displeji s tekstualnim obavijestima pomažu gluhim i nagluhim osobama.
- Pristupačnost digitalnih sadržaja: Sve više turističke komunikacije odvija se digitalno, putem web stranica (npr. stranice turističkih zajednica, muzeja, prijevoznika) i mobilnih aplikacija (vodiči, karte, booking aplikacije). EU i nacionalno zakonodavstvo postavili su jasne zahtjeve za *web pristupačnost*. Direktiva (EU) 2016/2102 o pristupačnosti weba transponirana je u hrvatski Zakon o pristupačnosti mrežnih stranica i programskih rješenja za pokretne uređaje tijela javnog sektora (NN 17/19), koji je stupio na snagu 23. rujna 2019.[16]. Taj zakon obvezuje javni sektor (državna i lokalna tijela, javne ustanove, ali i sve subjekte koji pružaju usluge od općeg interesa) da njihove web stranice i mobilne aplikacije budu pristupačne i usklađene s međunarodnim standardima. Konkretno, propisana je primjena

smjernica za digitalnu pristupačnost poput WCAG 2.1 standarda, koji se temelji na načelima: percepcija (informacije moraju biti prikazive na način da ih korisnici mogu primijetiti – npr. pružiti tekstualne opise slika za slijepe korisnike, osigurati dovoljan kontrast boja), operabilnost (korisnik mora moći upravljati sučeljem – npr. stranica mora biti navigabilna i tipkovnicom, za one koji ne mogu koristiti miš), razumljivost (informacije i upute trebaju biti jasne i jednostavne) i robustnost (sadržaj mora biti pristupačan kroz različite tehnologije, uključujući čitače ekrana, te ostati funkcionalan i nakon nadogradnje tehnologija)[17]. Rokovi za prilagodbu bili su postavljeni – postojeće web stranice javnog sektora morale su do rujna 2020. ispuniti zahtjeve, a mobilne aplikacije do rujna 2021.[18]. U praksi, to znači da npr. web stranica turističke zajednice grada treba imati opcije za povećanje fonta, izmjenu kontrasta, tekstualne transkripcije audio/video sadržaja, opisne titlove za video materijale, strukturu stranice koja je logična za navigaciju pomoćnim tehnologijama i sl. Također, svaki javni web mora imati Izjavu o pristupačnosti koja opisuje u kojoj mjeri je stranica usklađena sa Zakonom. Svi ovi zahtjevi ciljaju omogućiti osobama s invaliditetom ravnopravno korištenje digitalnih turističkih informacija, rezervacija i usluga, što je posebno važno u doba digitalizacije.

- Jezik i alternativni oblici komunikacije: Komunikacijska pristupačnost uključuje i prilagodbu načina obraćanja korisnicima. Za gluhe i nagluhe osobe važno je osigurati *pristup informacijama na znakovnom jeziku* ili putem titlova i tekstualnih materijala. Npr. javne prezentacije ili turističke ture mogu uključiti tumača hrvatskog znakovnog jezika, a video materijali turističkih promidžbi trebali bi biti titlovani. Hrvatska je donijela Zakon o hrvatskom znakovnom jeziku koji priznaje pravo gluhih osoba na korištenje znakovnog jezika u komunikaciji s javnim tijelima, što je relevantno i za turističko informiranje. Za slijepe osobe od pomoći su audiovodiči u muzejima i na turističkim lokacijama, audio-opisi za filmove/prezentacije te tiskani materijali dostupni i na Brailleu ili u zvučnom formatu. “Easy-to-read” (jednostavno čitljivi) formati informacijskih materijala koriste se za osobe s intelektualnim teškoćama – npr. brošure i vodiči pisani jednostavnim jezikom uz sličice.
- Obuka osoblja i interakcija s gostima: Bitan aspekt komunikacijske pristupačnosti je i *ponašanje turističkih djelatnika* u neposrednoj komunikaciji s gostima s invaliditetom. Edukacija osoblja pomaže uklanjanju komunikacijskih barijera i stereotipa. Neka opća pravila “bontona” u ophođenju prema gostu s invaliditetom uključuju: (1) obraćajte se izravno osobi s invaliditetom, a ne samo njezinu pratitelju ili prevoditelju (npr. gledajte u gosta, ne u osobnog asistenta)[19]; (2) ponudite pomoć samo ako je potrebna – nemojte automatski pretpostaviti što osobi treba, već diskretno pitajte treba li i kakvu pomoć; (3) poštujujte neovisnost gosta – nemojte preuzimati radnje bez dopuštenja (primjerice, uvijek zatražite dopuštenje prije nego što dotaknete ili pomaknete nečije pomagalo poput invalidskih kolica ili bijelog štapa[20]); (4) prilagodite se fizički prilikom razgovora: ako razgovarate s korisnikom kolica, nastojte sjesti ili čučnuti kako biste bili u visini njegovih očiju, umjesto da komunikacija bude “odozgo”[21]; (5) za osobe s oštećenjem sluha, govorite jasnije

(ne preglasno), održavajte kontakt očima i koristite gestikulaciju ili pisanu komunikaciju po potrebi. Ako su u pitanju nagluhe osobe koje čitaju sa usana, bitno je da vas vide u lice (nemojte zaklanjati usta rukom). (6) Budite strpljivi i prirodni u komunikaciji – npr. u razgovoru sa slijepom osobom jasno se predstavljajte i opisujte relevantne stvari (nešto poput “S desne strane Vam je stol, ispred Vas 2 metra nalaze se stepenice prema dvorani” i sl.), kako biste joj omogućili orijentaciju. Ovi savjeti pomažu da se gost osjeća poštovano i dobrodošlo, a istovremeno se sprječava nesporazum ili neugodnost. Istraživanja su pokazala da stav osoblja može biti presudan – nažalost, osobe s invaliditetom često navode nerazumijevanje i neadekvatan pristup osoblja kao jednu od većih prepreka punom uživanju turističkih usluga[22][23]. Stoga su treninzi i senzibilizacija kadra u turizmu i javnom sektoru iznimno važni dijelovi komunikacijske pristupačnosti.

C. Razvoj inkluzivnih aktivnosti u turizmu: primjeri dobre prakse

Inkluzivni turizam (također zvan “turizam za sve” ili “pristupačni turizam”) podrazumijeva da turistička ponuda obuhvaća sve goste, bez iznimke, te da aktivnosti budu osmišljene i prilagođene širokom spektru potreba. U praksi, razvoj inkluzivnih aktivnosti znači planiranje i izvođenje turističkih programa, atrakcija i sadržaja koji su dostupni osobama s invaliditetom jednako kao i ostalima. Donosimo nekoliko primjera dobre prakse i inicijativa koje promiču inkluziju u turizmu, u Hrvatskoj i šire:

- Prilagođene ture i posjeti kulturnim znamenitostima: Mnoge destinacije uvode specifične prilagodbe kako bi kulturne atrakcije bile pristupačne. Već smo spomenuli prilagodbe u Zadru (rampama do povijesnih lokacija, taktilnim mapama, dostupnim muzejima) i NP Krka (rampe, prilagođene ture za slijepo i gluhe)[13][14]. Također, sve češće muzeji i galerije razvijaju *inkluzivne programe*: npr. organiziraju tiflološke ture (gdje slijepo osobe mogu opipati replike eksponata ili koriste audio-opis), posjete s tumačem znakovnog jezika ili *tihih sati* za osobe s poremećajima iz spektra autizma (kad je smanjen šum, gužva i svjetlosni podražaji). Gradski muzej Varaždin je primjer ustanove koja je ugostila predavanja o pristupačnom turizmu i sam radi na prilagodbama izložbi (multimedijalni sadržaji s titlovima, prilagođene rampe u palači Herzer)[24]. U inozemstvu, jedan od primjera je *Barcelona* koja se profilirala kao pristupačna destinacija (od pristupačnog javnog prijevoza do plaža s rampama i turističkih info materijala na Brailleu). Primjeri poput ovih pokazuju da inkluzivne inicijative mogu obuhvatiti cijeli niz aktivnosti – od sportskog turizma (npr. ronjenje za osobe s invaliditetom uz specijalnu opremu, skijanje za osobe s paraplegijom uz “sit-ski” opremu) do vjerskog turizma (svetišta i crkve s osiguranim pristupom i audio vodičima).

- Projekti u zajednici i EU financiranje: Često su upravo projekti u sklopu EU programa ti koji pokreću razvoj inkluzivnog turizma u regijama. Primjerice, u Hrvatskoj djeluje projekt “Inkluzivan turizam – ljepote turizma za sve” udruge Centar za razvoj vrijednosti, koji kroz edukacije i newslettere osnažuje turističke djelatnike za kvalitetniji pristup gostima s invaliditetom[25][26]. Projekt financijski podupire i Hrvatska turistička zajednica, a u sklopu njega prikupljaju se i *svjedočanstva putnika s invaliditetom* o njihovim iskustvima te ističu primjeri dobre prakse[27]. Drugi primjer je projekt “Odmori OSI” (i nastavak “Odmori OSI 2”) Hrvatskog saveza udruga za mlade i studente s invaliditetom (SUMSI), koji organizira besplatna putovanja i odmore za osobe s invaliditetom uz osiguranu podršku. Kroz takve projekte ne samo da osobe s invaliditetom dobiju priliku za rekreaciju, već se i turistički radnici senzibiliziraju te se destinacije potiče da unaprijede pristupačnost. Također, gradovi koriste EU fondove za infrastrukturne prilagodbe: već spomenuti Grad Zadar kroz projekte financirane EU sredstvima dao je “novo ruho” gradu u smislu pristupačnosti (npr. obnovljene ulice i trgovci sad imaju taktilne staze za slijepce, uređene prilaze bez arhitektonskih barijera, digitalne info punktove prilagođene svima)[28]. I druge sredine kreću tim putem – npr. u Zagrebu su pojedine turističke ture prilagođene gluhim osobama uz vodiče koji koriste znakovni jezik, u Istri su neke plaže (Popularna plaža za invalide u Puli) opremljene dizalicama za ulazak u more i sl.
- Inovacije i posebne usluge: Inkluzivni turizam često potiče inovacije. Hrvatska startup scena bilježi primjer specijaliziranih invalidskih kolica za plažu (tzv. *plutajuće* ili *amfibijske stolice*) koje je konstruirao inovator David Copak – ta kolica omogućuju osobama s invaliditetom kupanje u moru i obilazak težeg terena[29]. Neka od tih kolica dostupna su na pojedinim plažama (npr. u Crikvenici, Splitu itd.). Inovativna rješenja uključuju i mobilne aplikacije prilagođene osobama s poteškoćama: aplikacije za navigaciju gradom uz glasovne upute za slijepce, ili one koje prikazuju gdje se nalaze pristupačni objekti (WC-i, parkirališta, rampe) u destinaciji. Europska unija prepoznaje važnost ovakvih inicijativa pa je 2022. pokrenula europski resursni centar *AccessibleEU* za razmjenu znanja i primjera dobre prakse o pristupačnosti u različitim sektorima[30]. Također, EU kroz natjecanja poput “Europska prijestolnica pametnog turizma” nagrađuje gradove koji se ističu u kategoriji pristupačnosti[31]. To potiče destinacije da kontinuirano unaprjeđuju inkluzivnost svojih turističkih proizvoda.

Unatoč ovim pozitivnim primjerima, treba naglasiti da ima još prostora za napredak. Analize su pokazale da je nedostatak dostupnih i točnih informacija o pristupačnosti često problem – gosti s invaliditetom teško pronalaze provjerene podatke o tome koje su atrakcije ili smještaji prilagođeni njihovim potrebama[32]. Zato je jedan od prioriteta u razvoju inkluzivnih aktivnosti uspostava boljeg informiranja (npr. jedinstvenih oznaka pristupačnosti u turističkim katalozima, posebnih rubrika na službenim turističkim webovima s detaljima pristupačnosti objekata i usluga). Također, mora se raditi na promjeni svijesti da pristupačne aktivnosti nisu “posebne” ili nišne – one su sastavni dio kvalitetne i moderne turističke ponude koju očekuju i

sve veće skupine korisnika poput seniora. Hrvatska zasad kaska za nekim europskim zemljama u obimu pristupačne ponude[28], ali uz sustavni pristup i korištenje EU fondova (gdje god je moguće), inkluzivni turizam može postati znatno rašireniji.

D. Pravo na odmor i rekreaciju: pristupačnost kao standard, a ne iznimka

U demokratskom društvu, pravo na odmor, razonodu, rekreaciju i sudjelovanje u kulturnom životu spada u osnovna ljudska prava. Za osobe s invaliditetom, ovo pravo je jednako vrijedno kao i za ostale – potvrđuje ga i UN Konvencija o pravima osoba s invaliditetom u članku 30., naglašavajući da države moraju omogućiti osobama s invaliditetom jednak pristup kulturnim, rekreativnim, turističkim i sportskim sadržajima[33][34]. To praktično znači da odmor i putovanja ne smiju biti luksuz ili iznimka za osobe s invaliditetom, već dio standardne ponude dostupne svakoj osobi. Pristupačnost je alat koji to omogućava – kada je ugrađena u sve aspekte turizma, osobe s invaliditetom mogu planirati svoj odmor bez prepreka i diskriminacije, baš kao i drugi građani.

Pristupačan turizam se stoga ne promatra više kao “poseban oblik turizma” već kao standard kvalitete. Europska strategija za prava osoba s invaliditetom 2021.–2030. jasno ističe da je pristupačni turizam ključan za punu uključenost i društveno-gospodarski razvoj; poziva se na dodatno promicanje razvoja pristupačnog turizma diljem Europe[35][36]. Europska unija i kroz druge propise (npr. Europski akt o pristupačnosti 2019.) te inicijative (poput spomenutog AccessibleEU centra) želi postići da pristupačnost postane uobičajena praksa. Jedan od ciljeva je da svako novo turističko ulaganje ili proizvod bude projektiran prema “principu pristupačnosti od početka”, a postojeći sadržaji postupno se prilagode. To podiže opću kvalitetu usluge za sve korisnike, jer pristupačnost često znači veću udobnost i sigurnost općenito (primjerice, rampe i dizala koriste i dostavljači s kolicima, roditelji s djecom, starije osobe; titlovi na multimediji koriste i onima koji ne razumiju jezik dobro, itd.).

Važno je i ekonomsko opravdanje: osobe s invaliditetom predstavljaju značajan dio populacije – prema podacima Svjetske zdravstvene organizacije preko milijardu ljudi (oko 15% svjetske populacije) živi s nekim oblikom invaliditeta[37]. U Europskoj uniji turisti s invaliditetom čine dio tržišta koje ostvaruje stotine milijuna noćenja godišnje[38]. Štoviše, mnogi putuju s pratnjom obitelji ili prijatelja, što multiplicira ukupan broj turista i ekonomski učinak[39]. Istraživanja turističkih trendova pokazuju da su gosti s invaliditetom često lojalni gosti: ako destinacija zadovolji njihove potrebe, skloni su ostati dulje, potrošiti više i ponoviti posjet[40]. S druge strane, ako naiđu na prepreke ili loša iskustva, destinacija ne gubi samo njih već i njihove pratitelje. Dakle, pristupačnost direktno utječe na konkurentnost i održivost turističkog sektora. U današnjem tehnološki razvijenom svijetu, pristupačni turizam nije samo pitanje solidarnosti i društvene odgovornosti, već i važan korak prema održivom i uspješnom razvoju turizma[41]. Drugim riječima, uključivost se isplati – društveno, pravno i tržišno.

Za javni sektor i nositelje turističkih politika, ovo znači da se pristupačnost treba smatrati obveznim standardom pri planiranju svakog projekta, programa ili investicije u turizmu. Kao što je prethodno spomenuto, u okviru EU financiranja to je već ugrađeno kao kriterij: projekti moraju poštovati principe pristupačnosti (u skladu s CRPD-om, EU pravom i nacionalnim zakonima) ili neće dobiti sredstva[42]. Time EU šalje poruku da više nema opravdanja da se gradi ili razvija infrastruktura koja isključuje određenu skupinu građana. Na nacionalnoj razini, Zakoni poput Zakona o suzbijanju diskriminacije zabranjuju diskriminaciju na osnovi invaliditeta u pružanju usluga, što obuhvaća i turizam – pružatelji usluga dužni su razumno prilagoditi svoje usluge kako bi bile dostupne (koncept razumne prilagodbe). Konačni cilj je da pristupačnost postane automatski dio standarda kvalitete, slično kao što danas očekujemo da su turistički objekti sigurni, čisti i poštuju ekološke norme.

Zaključak: Pravo na odmor i rekreaciju za osobe s invaliditetom ne ostvaruje se milostinjom ili iznimnim mjerama, nego sustavnim uklapanjem pristupačnosti u sve aspekte turizma. Kad pristupačnost postane svakodnevica – od arhitekture, preko komunikacija, do programiranja aktivnosti – tada ćemo zaista imati “turizam za sve” u punom smislu te riječi, gdje osobe s invaliditetom mogu birati destinacije i uživati u putovanjima slobodno i dostojanstveno, kao ravnopravni korisnici. To je vizija koju promoviraju i UN Konvencija i EU strategije, a koju smo dužni ostvariti i na nacionalnoj razini. S takvim pristupom, pristupačnost prestaje biti shvaćena kao trošak ili obaveza, a postaje investicija u kvalitetu, jednakost i širinu turističke ponude.

[1] [33] [34] soih.hr

https://www.soih.hr/pdf/soih_editions/kun_o_pravima_osi.pdf

[2] [30] 2021 2030 UE Strategy for Disability - Your Gate to Europe

<https://www.eeuropa.org/2021-2030-ue-strategy-for-disability.html>

[3] [42] Kako projektirati dostojanstvo i ravnopravnost? | egradnja.hr

<https://www.egradnja.hr/intervju/kako-projektirati-dostojanstvo-i-ravnopravnost-957>

[4] Komunikacija, informiranje i vidljivost EU projekata u razdoblju 2021.

<https://eufondovi.gov.hr/komunikacija-informiranje-i-vidljivost-eu-projekata-u-razdoblju-2021-2027/>

[5] [6] [7] [8] Ministarstvo prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine - Pristupačnost građevina osobama s invaliditetom

<https://mpgi.gov.hr/UserDocsImages/8185>

[9] [43] Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike - Hrvatski sabor usvojio Zakon o zahtjevima za pristupačnost proizvoda i usluga

<https://mrosp.gov.hr/vijesti/hrvatski-sabor-usvojio-zakon-o-zahtjevima-za-pristupacnost-proizvoda-i-usluga/13699>

[10] hgk.hr

<https://www.hgk.hr/documents/odrzivost-pristupacnog-turizma642d18c8470df.pdf>

[11] [12] [24] [37] [39] [40] [41] Pristupačni turizam kao standard, a ne iznimka – Radio Megaton

<https://radiomegaton.hr/pristupacni-turizam-ka-standard-a-ne-iznimka/>

[13] [14] [15] [29] Pristupačnost turističkih destinacija osobama s invaliditetom | Laudato

<https://laudato.hr/vijesti/pristupacnost-turistickih-destinacija-osobama-s-invaliditetom>

[16] [17] [18] [44] Stupanje na snagu Zakona o pristupačnosti mrežnih stranica i programskih rješenja za pokretne uređaje tijela javnog sektora - Povjerenik za informiranje

<https://pristupinfo.hr/stupanje-na-snagu-zakona-o-pristupacnosti-mreznih-stranica-i-programskih-rjesenja-za-pokretne-uredaje-tijela-javnog-sektora/>

[19] [20] [21] [22] [23] [25] [26] [27] [38] Savjeti - Inkluzivan turizam - kako se ophoditi prema gostima s invaliditetom? - Kongresni turizam - Poslovni turizam

<https://www.poslovniturizam.com/mice-magazin/savjeti/inkluzivan-turizam-kako-se-ophoditi-prema-gostima-s-invaliditetom/4232/>

[28] [32] Pristupačni / inkluzivni turizam – održivi turizam – put prema inkluzivnom i pristupačnom društvu – Hrvatski savez udruga za mlade i studente s invaliditetom

<https://savezsumsi.hr/pristupacni-inkluzivni-turizam-odrzivi-turizam-put-prema-inkluzivnom-i-pristupacnom-drustvu/>

[31] [35] [36] [45] Union of Equality: Strategy for the Rights of Persons with Disabilities 2021-2030

<https://mup.gov.hr/UserDocsImages/2022/12/Unija%20ravnopravnosti%20Strategija%20o%20pravima%20osoba%20s%20invaliditetom%20za%20razdoblje%202021-2030.pdf>